

ШИГОЛЬ Ф. А.

к. е. н., доцент

Харківський національний економічний університет ім. Семена Кузнеця

vf_hneu@ukr.net

ТИЩЕНКО В. Ф.

к. е. н., доцент

Харківський національний економічний університет ім. Семена Кузнеця

vf_hneu@ukr.net

ПЕРСПЕКТИВИ ВИКОРИСТАННЯ ПОТЕНЦІАЛУ ПУБЛІЧНО-ПРИВАТНОГО ПАРТНЕРСТВА ДЛЯ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

У статті акцентовано увагу на необхідності структурної перебудови економіки нашої країни в умовах формування нового технологічного укладу на основі економіки знань. Запропоновано дійовий механізм залучення додаткового капіталу, сучасних технологій, нових управлінських рішень в об'єкти сучасної промисловості та інфраструктури на засадах публічно-приватного партнерства. Розглянуто світовий досвід використання публічно-приватного партнерства для інфраструктурних перетворень на основі новітніх технологій із застосуванням інноваційних управлінських рішень. Доведено необхідність впровадження партнерства як відносин держави з приватним сектором в Україні з метою задоволення потреби економіки в фінансових, матеріальних, трудових, інтелектуальних ресурсах. Проаналізовано тенденції розвитку публічно-приватного партнерства в Україні та виявлено основні макроекономічні чинники, що стримують його впровадження.

Ключові слова: публічно-приватне партнерство, економіка знань, структурна перебудова економіки, зовнішньоекономічна діяльність.

ШИГОЛЬ Ф. А.

к. э. н., доцент

Харьковский национальный экономический университет им. Семена Кузнеця

vf_hneu@ukr.net

ТИЩЕНКО В. Ф.

к. э. н., доцент

Харьковский национальный экономический университет им. Семена Кузнеця

vf_hneu@ukr.net

ПЕРСПЕКТИВЫ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ПОТЕНЦИАЛА ПУБЛИЧНО-ЧАСТНОГО ПАРТНЕРСТВА ДЛЯ РАЗВИТИЯ ЭКОНОМИКИ УКРАИНЫ

В статье акцентировано внимание на необходимости структурной перестройки экономики страны в условиях формирования нового технологического уклада на основе экономики знаний. Предложен действенный механизм привлечения дополнительного капитала, современных технологий, новых управленческих решений в объекты промышленности и инфраструктуры на основе публично-частного партнерства. Рассмотрен мировой опыт использования публично-частного партнерства для инфраструктурных преобразований на основе новых технологий с применением инновационных управленческих решений. Доказана необходимость внедрения партнерских отношений государства с частным сектором в Украине с целью удовлетворения потребности экономики в финансовых, материальных, трудовых, интеллектуальных ресурсах. Проанализированы тенденции развития публично-частного партнерства в Украине и выявлены основные макроекономические факторы, сдерживающие его внедрение.

Ключевые слова: публично-частное партнерство, экономика знаний, структурная перестройка экономики, внешнеэкономическая деятельность.

SHYGOL F. A.

candidate of economical sciences, associate professor

Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics

vf_hneu@ukr.net

TYSHCHENKO V. F.

candidate of economical sciences, associate professor
Simon Kuznets Kharkiv National University of Economics
vf_hneu@ukr.net

PROSPECTS OF PUBLIC-PRIVATE PARTNERSHIP POTENTIAL USING FOR ECONOMIC DEVELOPMENT OF UKRAINE

The article focuses on the necessity of structural adjustment of the economy in terms of new technological system formation which is based on the knowledge economy. An efficient mechanism of raising additional capital, new technologies, new management solutions for industrial facilities and infrastructure through public-private partnerships are proposed. The world experience of public-private partnerships based on new technologies with innovative management solutions for infrastructure transformation is considered. The necessity of introduction partnerships with the private sector of the state in Ukraine to meet the needs of the economy in the financial, material, human and intellectual resources is proved. The trends of public-private partnership development in Ukraine are analyzed and the main macroeconomic factors which hold back its implementation are identified.

Keywords: public-private partnerships, knowledge economy, restructuring the economy, external economic activity.

Постановка проблеми. На початку 3-го тисячоліття потенціал технологічного укладу, який склався в Україні, після майже 20-річного розвитку згідно з теорією циклів світової економіки М. Кондратьєва [6], вже вичерпаний. В процесі перебудови економіки виник структурний перекис, який призвів до деградації більшості галузей несировинного сектора, падіння попиту на інноваційну продукцію, що, в свою чергу, призвело до розвалу дослідного сектора і масовому виїзду вчених за кордон. Сформована за цей період в Україні сировинна орієнтація економіки не спроможна забезпечити високе, якісне економічне зростання і стійку соціальну орієнтацію економіки. Світова фінансова криза вельми чутливо вплинула на економіку нашої країни, у зв'язку з чим актуальність забезпечення сталого розвитку країни та її регіонів зростає багаторазово. Для виходу на траєкторію довгострокового стійкого розвитку перед Україною та її регіонами стоїть завдання побудови конструктивних взаємовідносин держави і бізнесу в сфері реалізації інвестиційних та інноваційних проектів різного масштабу і складності, спрямованих на структурну перебудову всієї економіки та формування нового технологічного укладу, який базується на економіці знань. Саме становлення та розвиток економіки знань повинен стати засобом подолання наслідків економічної кризи, мінімізації втрат і навіть отримання вигадів. Одним із шляхів залучення приватного бізнесу в ці сфери і розподілу між державою і приватним інвестором ризиків є створення публічно-приватних партнерств (ППП).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням формування інституційного середовища партнерських відносин у суспільстві присвячені праці багатьох зарубіжних і вітчизняних учених. Вагомий внесок у дослідження особливостей формування інституційного середовища й упровадження форм публічно-приватного партнерства зробили відомі вчені-економісти і фахівці сфери державного управління: Б. Акітобі, Р. Хеммінг та Г. Шварц [1], І. Запатріна [4], А. Зельднер [5] та ін. В своїх роботах вони досліджують проблеми теорії та практики реалізації публічно-приватного партнерства, акцентують увагу на унікальності механізму публічно-приватного партнерства, який дозволяє залучати додаткове фінансування та розглядають проблеми державної інвестиційної підтримки реалізації PPP.

Також слід виділити роботи російських вчених О. Богомолова [2], В. Варнавського [3], у яких розкриті новітні тенденції і явища перебудови держави в останні роки в розвинених країнах. Основний акцент зроблено на вивчення можливостей застосування різних форм публічно-приватного партнерства до підприємств національної інфраструктури.

Разом з тим комплексного дослідження вимагають інституціональні аспекти формування публічно-приватного партнерства в сучасній економіці, інституціональний аналіз особливостей взаємодії держави та приватного сектору. Слабо вивчено взаємодію держави і бізнесу в реалізації національних проектів і програм, і, зокрема, проектів в

інноваційній, освітній та інформаційній сферах. Крім того, в Україні бракує розуміння форм і методів управління партнерством упродовж його існування, відсутнє комплексне дослідження використання різних моделей державно-приватного партнерства, обґрунтування оптимальних форм для вітчизняної практики у процесі реалізації стратегічних суспільних і приватних ініціатив.

Постановка завдання. З огляду на це важливим є визначення можливостей та особливостей застосування ППП в Україні, що і стало метою проведеного авторами дослідження.

Виклад основного матеріалу. Публічно-приватне партнерство повинно стати одним з стратегічних напрямів розвитку та модернізації об'єктів сучасної промисловості та інфраструктури, які зачіпають, перш за все, сукупність пріоритетних проектів, орієнтованих на залучення зовнішніх інвестицій (в тому числі і закордонних), і яке не передбачає (в обов'язковому порядку) бюджетне фінансування цих проектів. Ще одним аргументом на користь доцільності розвитку ППП в Україні є те, що наша країна має досить низьку частку державного сектора в економіці України (табл. 1), який не спроможний в повному обсязі задовольнити потреби економіки, в першу чергу, в фінансових ресурсах. Тобто, широке залучення приватного сектора в економіку України привнесе додаткові фінансові ресурси, досвід, знання, технології тощо.

Крім інструментів вирішення чисто внутрішньодержавних економічних питань ППП широко застосовується в галузі міжнародних економічних відносин для вирішення економічних проблем між державами та завдань зовнішньоекономічної діяльності кожної держави. Це і реалізація засобів підтримки національного експорту, розробка ефективної зовнішньоторговельної політики, прийняття спільних рішень в рамках міжнародних організацій, залучення іноземних інвестицій і участь у міжнародній кооперації виробництва.

Таблиця 1

Питома вага державного сектору в економіці України [7]

Види економічної діяльності	Питома вага, %				
	2012 (9 місяців)	2011	2010	2009	2008
Усього, у т.ч.:	9,6	10,4	9,2	9,5	9,0
Сільське господарство, мисливство та лісове господарство	47,2	5,3	7,8	7,8	6,8
Промисловість:	10,1	11,9	11,2	11,6	11,7
добувна промисловість	11,3	19,0	15,7	20,9	22,7
переробна промисловість	4,5	5,1	5,6	6,3	6,7
виробництво та розподілення електроенергії, газу та води	52,8	27,1	20,7	22,0	23,8
Будівництво	1,0	0,9	0,8	1,0	1,1
Торгівля; ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку	1,1	0,7	0,7	0,8	0,7
Діяльність готелів та ресторанів	4,9	3,3	4,65	4,8	5,0
Діяльність транспорту та зв'язку	23,5	28,8	35,6	25,0	25,3
Фінансова діяльність	3,3	1,4	0,8	0,8	0,7
Операції з нерухомим майном, оренда, інжиніринг та надання послуг підприємцям	26,7	18,0	17,5	16,3	14,8
Освіта	2,6	2,6	4,3	4,7	4,5
Охорона здоров'я та соціальна допомога	15,7	6,8	7,8	9,2	8,4
Надання комунальних та індивідуальних послуг; діяльність у сфері культури та спорту	3,0	2,5	4,1	3,2	2,4

Оцінюючи перспективи ППП з урахуванням тенденцій глобалізації, можна виділити

два напрями його розвитку: підключення іноземного капіталу на засадах ППП до проектів всередині країни; державну підтримку національного капіталу будь-якої форми власності – державної, змішаної, приватної – у зовнішньоекономічній діяльності. ППП за участю іноземного капіталу допомагає країні інтегруватися у світову економіку і отримати необхідний досвід і передові технології.

Саме пошукам шляхів надання практиці впровадження ППП ознак національної адаптованості присвячені матеріали та публікації-рекомендації національних представництв світових фінансових та економічних організацій: Світового Банку, електронних видань Британської ради в Україні, Ради з економічних і соціальних питань при ООН.

Світовий банк щорічно здійснює порівняльний моніторинг розвитку проектів ППП у сфері інфраструктури в країнах світу та окремих регіонах. Згідно з методологією Світового банку до складу проектів ППП включено ті, що реалізуються на основі договорів управління, оренди, концесії, продажу активів. При цьому проект вважається ППП, якщо участь приватного партнера у його реалізації становить не менше 25 %, а проект продажу активів – якщо хоча б 5 % акцій належать приватним власникам [8].

За висновками Світового банку за 20 останніх років в світі було реалізовано більш ніж 5 тис. проектів ППП, які об’єднали капітал близько 1650 млрд дол. США. (рис. 1).

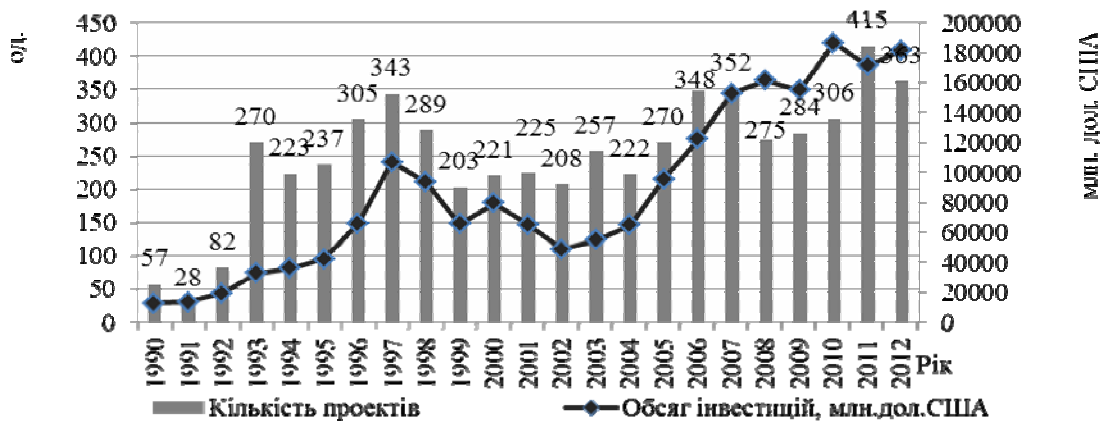

Рис. 1. Кількість та обсяг інвестицій в ППП, 1990–2012 роки (джерело: розраховано за даними [8])

Як свідчать дані розподілу ППП в світі за галузями, наведені на рис. 2, енергетичний сектор залишається домінуючим у всіх регіонах світу, де з 1990 – 2012 роки він займає 45% від загальної кількості реалізованих проектів у сфері ППП.

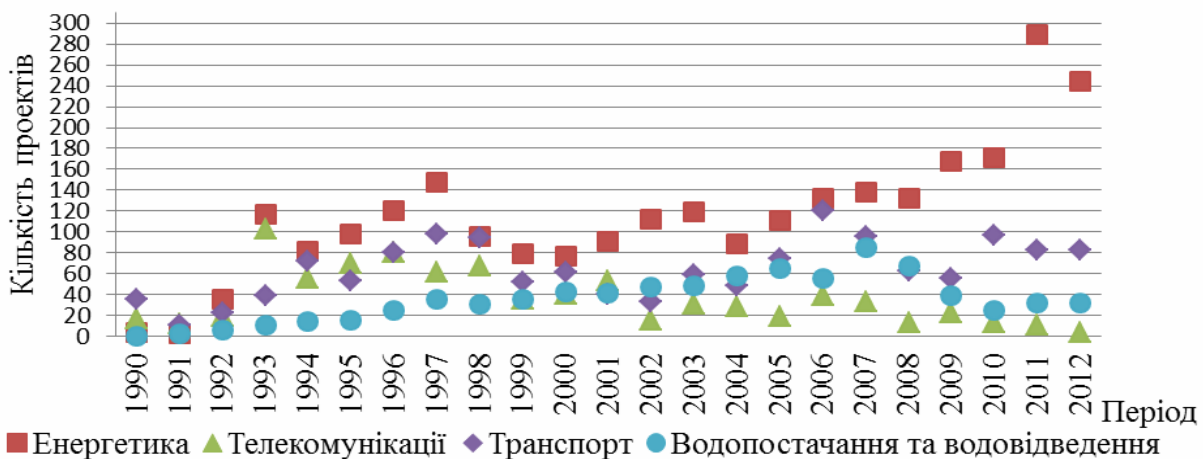
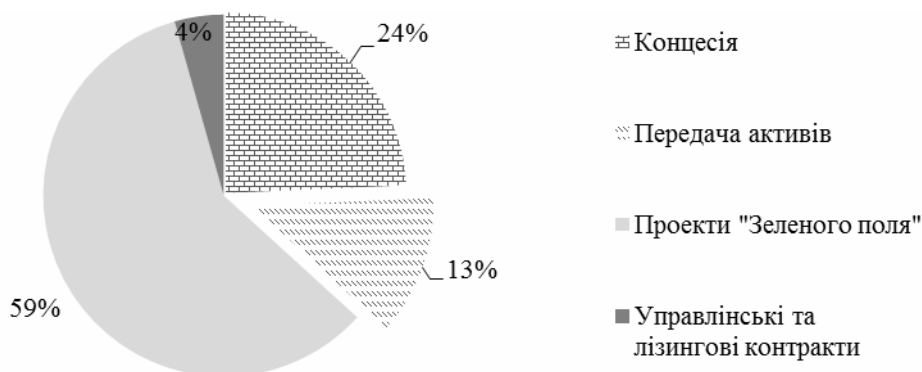

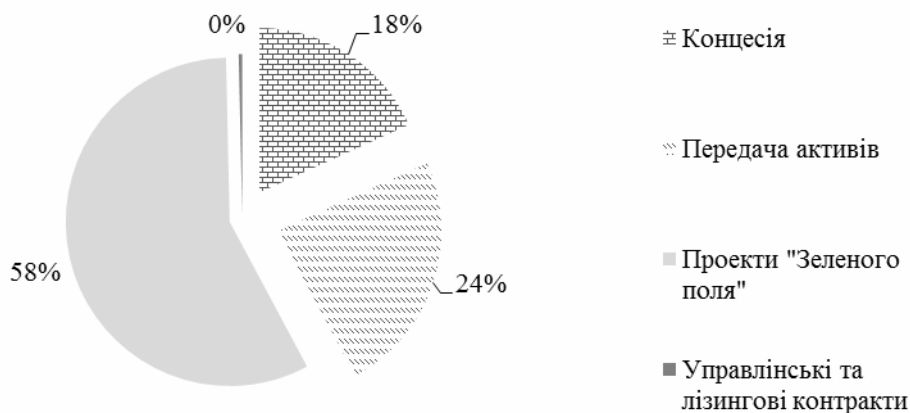
Рис. 2. Динаміка кількості проектів з залученням приватних партнерів у світі (216 країн) за галузями (джерело: розраховано за даними [8])

Транспортна інфраструктура також має велику частку в загальному обсязі проектів ППП – майже 30%. ППП у водопостачанні та водовідведенні показали стійке зниження, причиною чого є одночасно стриманість уряду приймаючої країни та відсутність інтересу інвесторів. Кількість проектів, що пов'язані із розвитком ринку телекомунікацій, дуже мала, що, на думку авторів, аж ніяк не сприяє розвитку економіки знань і потребує негайного вирішення цього питання. Структура кількості проектів ППП та обсяги їх фінансування за типами проектів у світі наведена на рис. 3 та рис. 4.

Рис. 3. Структура кількості проектів ППП за типами у світі, 1990–2012 роки (джерело: розраховано за даними [8])

Отже, аналіз свідчить, що в світі сформувався достатній досвід практичного впровадження ППП. Для України ж, на сьогодні, невирішеною проблемою залишається відсутність широкої вітчизняної практики залучення ППП до трансформаційних перетворень вітчизняної економіки, недостатність теоретичних досліджень форм, методів і сфер його впровадження.

Рис. 4. Структура обсягів фінансування проектів ППП за типами у світі, 1990–2012 роки (джерело: розраховано за даними [8])

Крім того, на сьогодні в Україні відсутня будь-яка офіційна систематизована інформація щодо практичного застосування ППП, що не дозволяє зробити об'єктивний аналіз ситуації. Діяти висновків щодо стану ППП можна лише на підставі інформації із сайтів окремих міністерств та місцевих органів влади, однак ці дані є фрагментарними й не завжди точними. Загалом слід констатувати, що практичне застосування ППП не набуло достатнього розвитку в Україні, успішно реалізованих інвестиційних проектів на принципах ППП немає.

Слід зазначити, що в країнах, де публічно-приватне партнерство є новим явищем, а такою країною є й Україна, воно практично завжди асоціюється виключно з фінансовими вкладеннями приватного партнера. Все інше (опит, знання, нові технології, інноваційні

підходи до менеджменту і т.п.) до уваги не береться, тобто «нематеріальні» цінності надзвичайно недооцінені [4]. Серед можливих шляхів залучення ППП найбільш ефективними вважаємо напрямки конструктивних перебудов в інноваційній, освітній сферах національної економіки та сфері ІКТ. В Україні на даний момент досить гостро постало питання комплексного оновлення інфраструктури, що знаходиться в комунальній та державній власності. Це обумовлене тим, що інфраструктура була успадкована від СРСР і є застарілою як фізично, так і морально, оскільки багато років фактично не модернізувалася та не оновлювалася. З одного боку, у державному секторі країни в даний час бракує коштів для здійснення великомасштабних і капіталомістких проектів в галузі інфраструктури, а з іншого боку, уряд усіляко намагається підвищити інвестиційну привабливість України в очах іноземних інвесторів. З огляду на це, застосування механізмів ППП для будівництва нової та сучасної інфраструктури може відкрити доступ до капіталу та досвіду управління приватного сектору з метою їх застосування у сферах, які є традиційно державними монополіями й стати підґрунтям економічного розвитку України. Отже, наразі гостро стоїть питання оновлення та модернізації основних фондів економічних галузей України і, відповідно – залучення інвестиційних коштів. Причому, оскільки зношеність основних фондів сягає в цілому до 40–80% і більше, то мова йде про дуже значні обсяги інвестиційних коштів.

Незважаючи на існування окремих форм співпраці держави і приватного сектору, що ґрунтується на принципах ППП, українська економіка перебуває тільки на початку складного процесу створення необхідної системи управління проектами ППП. Упровадження проектів ППП в Україні має безсистемний поодинокий характер, про що свідчать дані табл. 2.

Таблиця 2

Проекти ППП в Україні в 1992–2011 роки (за оцінкою Світового банку) [9]

Сектор реалізації проектів ППП	Форми реалізації державно-приватного партнерства									
	Концесія		Проекти "відокремлення активів"		Проекти "зеленого поля"		Контракти на управління та лізинг		У цілому	
	Кількість проектів, одиниць	Інвестиції, млн дол. США	Кількість проектів	Інвестиції, млн дол. США	Кількість проектів	Інвестиції, млн дол. США	Кількість проектів	Інвестиції, млн дол. США	Кількість проектів	Інвестиції, млн дол. США
Енергетика	-	-	31	1057	10	1243	-	-	41	2300
Телекомунікації	-	-	2	1572	12	9957	-	-	14	11529
Водопостачання та водовідведення	1	102	-	-	-	-	1	100	2	102
Транспорт	-	-	-	-	1	130	-	-	1	130
У цілому	1	102	33	2629	23	11330	1	100	58	14061

Налагодженню партнерських відносин між державою і приватним бізнесом в Україні заважає скрутна фінансова ситуація як на мікро-, так і на макрорівні. Дефіцит інвестиційних

ресурсів та відповідне скорочення інвестування, окрім України, відчувають більшість країн світу.

Погіршення фінансового стану підприємств, різке зменшення прибутковості і кредитоспроможності підприємств, скорочення позичкових ресурсів (національних – через кризу ліквідності та підвищення вартості запозичень, зовнішніх – внаслідок розвитку фінансової кризи), а також високий ступінь невизначеності щодо глибини та тривалості кризових явищ позначилися не лише на здатності виконувати поточні зобов'язання, а і стали основною причиною пролонгованого згортання інвестиційної діяльності. Як наслідок, обсяги інвестицій в основний капітал за 2012 р. реально скоротились майже на 50% по відношенню до відповідного періоду 1990 р.

Причому динаміка інвестування в технологічний розвиток економіки України протягом усього періоду самостійності є невтішною: за весь період так і не було відновлено обсягів інвестування на рівні 1990 року (у порівнянних цінах), а динаміка суттєвого поживлення інвестиційної активності, яка спостерігалася протягом 2000–2007 років, змінилася значним спадом у період фінансової кризи 2008–2009 років, що обумовило аналогічну динаміку реального ВВП (хоча й у більш згладженому вигляді) (рис. 5).

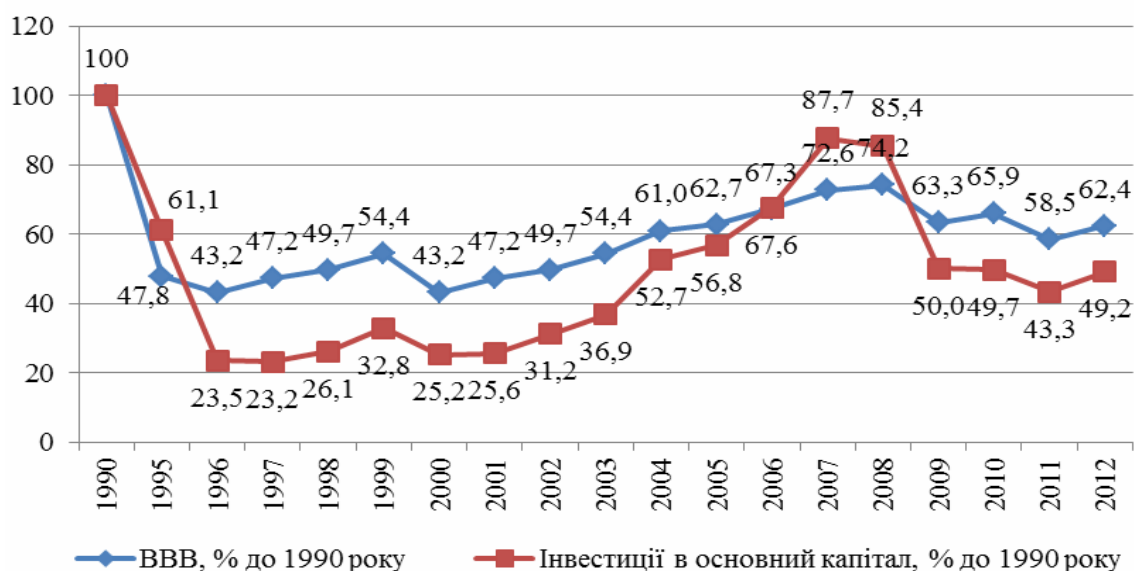

Рис. 5. Динаміка інвестицій в основний капітал і ВВП в Україні, % до 1990 року, порівняні ціни (джерело: розраховано за даними [7])

Щоправда, у деяких містах України вже є практичний досвід інвестиційних проєктів, реалізованих на засадах публічно-приватного партнерства. Зокрема, у Луганську має місце партнерство у формі концесії підприємств міського водоканалу російською компанією «Росводоканал»; у Чернігові на засадах партнерства у формі довгострокової оренди працюють теплопостачальні підприємства; у Одесі прикладом ППП може бути Одеський порт, де державна власність стосовно вантажоперевезень використовується й інноваційно відтворюється бізнесовими структурами; у Харкові та Донецьку на засадах ППП було реалізовано проєкт побудови футбольних стадіонів; передача у концесію двох шахт у Донецькому регіоні [5].

Висновки. Отже, спроби реалізації проєктів на засадах ППП з'являються, але наразі успішними їх назвати не можна, – фактично розвиток ППП лише декларується, а деякі нечисленні випадки такої взаємодії є невдалими і носять яскраво виражений негативний характер, викриваючи антагонізм у відносинах як держави і бізнесу, так і населення і бізнесу, дискримінуючи саму ідею такого партнерства у суспільстві. Все це пов'язано, в першу чергу, з монополізмом держави в питаннях регулювання спільних проєктів; відсутністю гарантій з боку держави щодо часткового покриття ризиків; великими термінами окупності;

відсутністю прозорого тендерного відбору; невизначеністю механізму відшкодування інвестицій тощо.

Дія перерахованих вище та інших макроекономічних чинників зумовлює необхідність розробки та реалізації відповідної ефективної політики в галузі публічно-приватного партнерства.

Наразі, в Україні не зафіксовано випадків успішного залучення приватних інвестицій на засадах ППП до реалізації стратегічно важливих соціально-гуманітарних проектів. Найбільш яскраво це проявляється відносно соціально-орієнтованих сфер суспільного життя, які в усі часи були предметом піклування та відповідальності виключно держави і де практично не було місця приватному бізнесу. В першу чергу до них відносяться такі сфери, як житлово-комунальне господарство (централізоване водо-, тепlopостачання і водовідведення), охорона здоров'я, спорт, інфраструктура (дороги, залізниці, аеропорти, трубопровідні мережі), сфера освіти, розвитку та підтримки культурно-історичної спадщини тощо. Отже, одним з напрямів подальшого дослідження у цій сфері має стати оцінка ефективності потенціалу та ризиків використання публічно-приватного партнерства в різних сферах діяльності.

Список використаних джерел

1. Акитоби Б, Хемминг Р., Шварц Г. Государственные инвестиции и государственно-частные партнерства [Электронный ресурс] / Б. Акитоби, Р. Хемминг, Г. Шварц. – Режим доступа : <http://www.imf.org>
  2. Богомолов О. Государственно-частное партнерство: международный опыт и российская практика / О. Богомолов // Проблемы теории и практики управления. – 2009. – № 5. – С. 22–25.
  3. Варнавский В. Г. Государственно-частное партнерство: некоторые вопросы методологии / В. Г. Варнавский // Вестник Института экономики РАН, 2009. – № 3. – С. 265–280.
  4. Запатрина И.В. Потенциал публично-частного партнерства в развивающихся экономиках / И.В. Запатрина. – К. : Центродрук. – 2011. – 152 с.
  5. Зельднер А.Г. Концептуальные основы становления и функционирования государственно-частного партнерства : научный доклад. – М. : Институт экономики РАН, 2010. – С. 38.
  6. Кондратьев Н.Д. Проблемы экономической динамики / Н. Д. Кондратьев. – М. : Экономика, 1989. – 173 с.
  7. Статистичний щорічник України за 2011 рік / [за ред. О.Г. Осауленко]. – К. : Консультант, 2006. – 575 с.
  8. Private Participation in Infrastructure Database Expanded Methodology [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://ppi.worldbank.org/documents/methodology_expanded_May_2007
  9. Ukraine: Private Infrastructure Projects – The World Bank & PPIAF [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://ppi.worldbank.org/explore/ppi-exploreCountry.aspx?countryId=97>.
-